

Katolsk pigeliv og transcendent moderskab: De Uadskillelige nuancerer Beauvoirs filosofiske forfatterskab

Anastasia Ladefoged Larn har besøgt oversætterduoen Lilian Munk Rösing og Birte Dahlgreen til en snak om sprogets intimitet og Beauvoirs moderskabsbegreb

Klokken er kun to, men det er allerede mørkt, da jeg kommer gående ned ad Torvegade på Christianshavn i København. Her bor Lilian Munk Rösing, der er litteraturanmelder ved Politiken og lektor i litteraturvidenskab ved Københavns Universitet. Hun har netop oversat den franske feminist Simone de Beauvoirs roman *De uadskillelige* sammen med sin mor, Birte Dahlgreen, der er pensioneret gymnasielektor i fransk og latin.

Romanen udkom på Gyldendal i efteråret og handler om de to veninder Andrée og Sylvie, der vokser op i et traditionelt borgerligt parisisk miljø. Fra de ser hinanden første gang, bliver Sylvie betaget af den originale sjæl Andrée, der får lov til at gå alene hjem fra skole og ofte svarer lærerne igen. Som de to kvinder bliver ældre, stiller deres familier imidlertid forskellige krav til dem. Hvor Sylvie råder over sin egen tid og uproblematisk fortsætter på universitetet, forsøger Andrées mor, fru Gallard, at holde sin datter konstant beskæftiget med huslige gøremål. Fru Gallard ser det også som sin opgave at våge strengt over datterens dyd og får ødelagt to kærlighedsforhold. Disse indskrænkninger af Andrées frihed piner hende, og hun dør, ulykkeligt forelsket, kun 22 år gammel.

Romanen har tydelige biografiske spor og er dedikeret til Zaza (Elisabeth Lacoin), Beauvoirs barndomsveninde, der døde som 22-årig lig romanens Andrée. På samme måde dækker Andrées ene kæreste, den sky Pascal, over filosofen Maurice Merleau-Ponty.

Den lille roman så dagens lys i efteråret i Frankrig, efter at Beauvoirs adoptivdatter, Sylvie Le Bon de Beauvoir, valgte at frigive projektet til publikation. Udgivelsen blev selvsagt en litterær begivenhed, for det er ikke hver dag, der udkommer ukendte værker af en kanonisk forfatter som Simone de Beauvoir. Og lige præcis *De uadskillelige* føjer en ny dimension til Beauvoirs forfatterskab, men det vender vi tilbage til.

For hvordan gør man oversættelse til en kollektiv proces? Langt de fleste oversættelser bliver til i enerum, hvor én dedikeret person bruger månedsvis på at fordybe sig i tekstens nuancer. Ofte er redaktøren den første læser af teksten, og kommentarerne udveksles over mail, hvilket igen overlader oversætteren til sig selv.

"Faktisk burde man altid være to," siger Dahlgreen, "fordi det giver mulighed for at diskutere og være sammen om det, også fysisk. Helt konkret deler vi bogen op i to dele. Når vi er klar, mødes vi for at diskutere hinandens arbejde. Ofte har vi hver vores bud på en vanskelig passage eller et ord. Nogle gange bliver vi let enige om et af buddene, men ikke sjældent kommer vi frem til en helt tredje løsning i et frugtbart ping-pong-arbejde."

Som henholdsvis litteraturanmelder og tidligere fransklærer har Rösing og Dahlgreen hver deres tilgang til teksten. "Jeg fokuserer på den franske tekst," siger Dahlgreen, "og prøver at oversætte så tæt på den – også grammatisk – som muligt og samtidig gøre den til mundret dansk. Jeg har undervist i latin og er derfor meget interesseret i etymologi, i at finde frem til et ords rod. Det giver mig ofte en fornemmelse for et ords bibetydninger uden om den almindelige ordbog." Rösings tilgang karakteriserer hun til gengæld som mere fri.

"Hun er god til at finde et rammende udtryk i første hug."

Rösing nikker og tilføjer: "Det handler om troskab mod teksten over for friheden til at omsætte den til kurant dansk."

"Ja, jeg kom vist for eksempel til at bruge ordet 'fister', og her var Lilian hurtig til at påpege, at det bruger man ikke rigtig mere," indskyder Dahlgreen.

Begge er enige om, at deres relation som mor-datter giver deres oversættelsesarbejde en helt særlig intimitet. Som Rösing siger: "Sproget er en intim ting. Det er en narcissistisk ting. Vi kender alle sammen en 'sprogrytter', der tager sig sproget meget nær, og det er nemt at blive narcissistisk krænknet, når man får kommentarer for sit sprog eller sin oversættelse. Derfor hjælper det at have en solid relation, når man forgriber sig på hinandens sprog." Som mor-datter er de mere frie til at diskutere sproglige spidsfindigheder, hvilket gør oversættelsesprocessen mere kreativ.

De deler også forståelsen af, at noget af det vigtigste i oversættelsesprocessen er bevidstheden om, hvornår man tilpasser teksten til danske forhold, og hvornår man bevarer dens fremmedartethed. Mange gange giver det sig selv, men nogle gange er der tale om en mere principiel beslutning. For eksempel diskuterede de længe, om de skulle gengive romanens sondring mellem 'De' og 'du'. I den franske original tiltaler André og Sylvie nemlig hinanden med høflighedsformen 'De' (på fransk 'vous'), mens de i den danske oversættelse siger 'du'. De-formen bruges stadig på fransk i skolen eller på arbejdspladsen og er på den måde stadig en del af hverdagssproget. På dansk er denne form for længst lagt i graven, og Rösing og Dahlgreen blev derfor enige om, at det ville virke unødigt formelt og gammeldags for danske læsere. André og Sylvies venskab tilhører en tid og et miljø, hvor det er normalt at bruge høflighedsformen De. Men det ville ifølge Birte og Lilian have forstyrret oplevelsen af den tætte intimitet mellem de to piger.

Katolsk dydsmoral Andrée og Sylvies relation er dybt forankret i en traditionel katolsk opdragelse: Begge piger går på katolsk skole, lærer vigtigheden af at bede aftenbøn og at skrifte jævnlige. En verden, som Sylvie langsomt fjerner sig fra, men som Andrée bevarer en stor veneration for. Den katolske opdragelse er også en del af et særligt sprogligt univers. Et univers, der ifølge Dahlgreen og Rösing kunne virke fremmedgørende for en moderne dansk læser, der ikke deler pigernes katolske opdragelse opblandet med hjemmestrikkede forestillinger om tro og kærlighed.

Det gælder for eksempel Andrées tantes trøst om, at man ikke behøver have særligt varme følelser for sin kommende mand inden vielsen. For i det øjeblik man erklæres for ægtefolk i kirken, bliver man på magisk vis forelsket i hinanden alligevel: 'le coup de foudre sacramental', hvilket ordret betyder noget i retningen af 'sakramentalt lynnedslag'. Udtrykket 'coup de foudre' bruges dog også om kærlighed ved første blik og derfor gengiver Rösing og Dahlgreen det med 'den øjeblikkelige sakramentale forelskelse'. Ordet 'sakramente' dækker over den hellige, religiøse handling, som vielsen udgør i den katolske kirke, og Dahlgreen peger på, at ordet nok virker lidt mystisk på danske læsere. Alligevel valgte de at bibeholde udtrykket for ikke at skrive bogens katolske åndsunivers helt ud: "En oversættelse skal selvfølgelig ikke være en omskrivning, men det er vigtigt ikke bare at gengive originalen ord for ord, men oversætte det. I dette tilfælde ved at få ordspillet med på 'kærlighed ved første blik', men samtidig bevare det fremmedartede ord 'sakramentale', fordi man godt må kunne mærke det katolske, som for de fleste nutidige danske læsere netop vil være lidt fremmedartet." Og relevansen for André og Sylvies historie ligger for nutidige læsere ikke i det katolske som sådan.

Tantens blinde tiltro til de guddommelige magter er blot en af romanens stikpiller til katolicismen. *De uadskillelige* tegner et dystert billede af den traditionelle katolske opdragelse af piger. Moderens konstante kontrol over Andrées tid og kærlighedsliv suger bogstavelig talt energien ud af hende. Andrées frihedstrang presser hende derfor til ekstremer. Som da hun hugger sig selv i foden, mens hun kløver brænde for i sygesengen at få fred et øjeblik. Og selvom det ifølge lægen er en hjernebetændelse, der slår Andrée ihjel, er der ikke nogen tvivl hos Sylvie (eller læseren) om, at det er den katolske dydsmoral, der har berøvet hende livet. Sylvie opsummerer det til slut i romanen:

"Hun blev begravet på den lille kirkegård i Béthary, blandt støvet af sine forfædre. Fru Gallard hulkede. 'Vi har ikke været andet end redskaber i Guds hænder,' sagde hr. Gallard til hende. Graven blev dækket med hvide blomster. Jeg forstod dunkelt at Andrée var blevet kvalt til døde af denne hvidhed."

Sanselighed og transcendens Forholdet mellem Andrée og hendes mor fylder meget i romanen. I det hele taget er moderskabet en central tematik ifølge Lilian Munk Rösing. For på trods af familielivets mange krav drømmer Andrée stadig om et traditionelt kvindeliv med ægteskab og børn. Sylvie, derimod, deler ikke sin venindes længsel. "En af de ting, der slog mig, var, hvor stor afsky Sylvie viser for spædbørn," siger Rösing og uddyber: "Da Andrée et sted pusler om sine spæde tvillingesøstre, omtaler Sylvie dem som 'uformelige kødklumper'."

For Sylvie er moderskab uforeneligt med frihed, men Andrée lader til at kunne forene de to. Og her er vi så tilbage ved romanens nye perspektiv på Beauvoirs forfatterskab. Romanens diskussion af moderskab foregriber ifølge Rösing Beauvoirs senere filosofiske behandling af emnet. I det filosofiske hovedværk *Det andet køn* (1949) beskriver Beauvoir moderskabet som en situation, der binder kvinden til sin fysik. Som Rösing forklarer er moderen bundet til materien, til mælk, blod og kirtler og ophører dermed at være en åndelig, transcendent eksistens. Beauvoir beskriver moderskabet som en svækkelse af kvinden, men *De uadskillelige* indeholder antydningerne til en anden forståelse af moderskab – eller rummer i hvert fald, ifølge Rösing, en drøm om en transcendent moderskikkelse.

I et fredeligt øjeblik langt væk fra fru Gallards strenge blik besøger Andrée og Sylvie en bondekone og hendes lille dreng. Mens Sylvie ikke interesserer sig synderligt for barnet, lader Andrée drengen lege med sin medaljon. Ved at betragte Andrées kærlige leg, ser Sylvie pludselig en lykkelig fremtid for hende som mor:

"For første gang forestillede jeg mig uden ærgrelse Andrée som gift familiemor. Hun ville være omgivet af smukke skinnende møbler som de her; man ville føle sig godt tilpas i hendes hjem. Men hun ville ikke tilbringe timer med at pudse sit kobbertøj eller dække syltekrukker med pergamentpapir; hun ville spille violin og jeg var i al hemmelighed overbevist om at hun ville skrive bøger."

"Det er en form for filosofisk urscene, hvor Sylvie får en vision af Andrée som både mor og kunstner, som en, der både realiserer immanensen og transcendensen for at sige det med Beauvoirs filosofiske begreber," påpeger Rösing og indrømmer, at hun ikke kan lade være med at drømme videre: "Sylvies vision for Andrée er en anden læsning af moderskabet, en drøm, der aldrig blev til virkelighed for Andrée, men som det nu måske er muligt at realiseres." På den måde åbner romanen op for en ny og mindre entydig læsning af moderskabet i Beauvoirs filosofi.

Romanen er også med til at tilføje nye litterære aspekter til Beauvoirs forfatterskab. Romanens sanselighed og beskrivelsen af Sylvies erotiske, men ikke seksuelle betagelse af Andrée viser en i Danmark ofte underkendt litterær side af Beauvoir. Rösing bemærker i den forbindelse, at den danske genudgivelse af *Det andet køn* fra 2019 for første gang indeholdt kapitlet om de mandlige forfatteres kvindeopfattelser. "Kapitlet, der blandt andet omtaler Stendhals kvindefigurer, var af en eller anden grund røget ud af den tidligere danske udgave af værket", siger Rösing. Måske udeladelsen var symptomatisk for, at man i Danmark har interesseret sig mere for Beauvoir som filosof end som litterat, selvom hun er en stor romanforfatter.

Med udgivelsen af *De uadskillelige* kan nutidens læsere nyde Beauvoir som både forfatter og filosof. Og det er tiltrængt. For det er ikke så ligetil at skaffe Beauvoirs romaner på dansk. Den prisbelønnede roman *Mandarinerne* (1954), der indbragte Beauvoir den mest prestigefyldte franske litteraturpris, Prix Goncourt, kan således kun skaffes på biblioteket eller antikvarisk. Samme skæbne er overgået hendes erindringer. Om *De uadskillelige* kan føre til flere genudgivelser af Beauvoir, må tiden vise. Rösing og Dahlgreen har i disse dage travlt med at lægge sidste hånd på en anden fransk forfatterinde: Annie Ernaux, hvis erindringsværk på original vis kombinerer det selvbiografiske med det sociologiske, og som er blevet nævnt flere gange som en kommende modtager af Nobelprisen i litteratur. Hendes hovedværk *Årene* fra 2008 udkommer for første gang på dansk til foråret og supplerer således *Pigen fra '58* og *Min far & Kvinden*, der udkom i henholdsvis 2018 og 2020 på dansk.

Indtil videre må danske læsere altså tage til takke med deres lokale bibliotek eller antikvariatet, når det kommer til Beauvoirs romaner. *De uadskillelige* er, godt hjulpet på vej af oversætterduoen sprogrøre, heldigvis heller ikke det værste sted at begynde.

Om skribenten: Anastasia Ladefoged Larn (f.1991) er cand.mag. i litteraturvidenskab og ph.d.-studerende ved Syddansk Universitet

Om illustratoren: Emma Ekstam, illustrator

Forfatter: Simone De Beauvoir

Titel: De uadskillelige

Oversat af: Lilian Munk Rösing og Birte Dahlgreen

Forlag: Gyldendal

ISBN: 9788702306057

Skrevet af Anastasia Ladefoged Larn

Anastasia Ladefoged Larn (f.1991) er cand.mag. i litteraturvidenskab og ph.d.-studerende ved Syddansk Universitet

[Vis alle indlæg af Anastasia Ladefoged Larn < https://litteraturnu.dk/author/anastasia-ladefoged-larn/>](https://litteraturnu.dk/author/anastasia-ladefoged-larn/)

[Facebook < https://www.facebook.com/litteraturnu/>](https://www.facebook.com/litteraturnu/) / [Instagram < https://www.instagram.com/litteraturnu.dk/>](https://www.instagram.com/litteraturnu.dk/)